

TARJIMA JARAYONIDA MUALLIF USLUBINING QAYTA YARATILISHI

Qahhorova
Shahnoza

Navoiy davlat universiteti

Annotatsiya. Badiiy asar tarjimasi bu juda qiyin jarayon, bu jarayonni asliyatdagi kabi tarjima qilish imkonsiz, chunki tarjima jarayonida bir tildan ikkinchi tilga faqat so'zlarga emas balki, balki bir millatiga xos bo'lgan o'zgachaliklar, ma'nolar, milliylikni ifodalovchi tushunchalar, o'giriladi. Mana shu jarayonda muallifning ifoda uslubi ham o'zgartirilishi mumkin. Masalan: aytili emas aytishardi, muallif tilidan hikoya qilingan o'rinlar ta'sirchanligini oshirish uchun personajlarga ko'chiriladi va hk.zo. Bunda tarjimonning fantaziyasi, mahorati namoyon bo'ladi. Shu o'rinda aytiladi traductoria traitoria, ilmiy aytiladigan bo'lsa, tarjima asar bu tarjima tarafidan qayta yaratilgan asar, unga muallif bilan tengma teng huquqi. Ammo tarjima jarayonida nimadan voz kechgan va nimani yangi qo'shgan degan savol o'rtaga tashlanadi.

Kalit so'zlar: tarjima, tarjimashunoslik, tarjimaning umumiy nazariyasi, madaniyatlararo muloqot, tarjima ekvivalentligi, zamonaviy tarjimashunoslik muammolari.

RE-CREATION OF THE AUTHOR'S STYLE IN THE TRANSLATION OF WORKS OF ART

*Kakhhorova Shakhnoza
Navoiy state university*

Abstract. Translation of a work of art is a very difficult process, it is impossible to translate this process as in the original, because in the process of translation, not only words are transferred from one language to another, but also national peculiarities, meanings, concepts expressing nationality, etc. is entered. In this process, the author's style of expression can also be changed. For example: they said it was not said, places narrated from the author's language are transferred to characters to increase their effectiveness, etc. This shows the translator's imagination and skill. Here it is said traductoria traitoria, scientifically speaking, a translated work is a work recreated by the translator, who has equal rights to it with the author. But the question of what was left out and what was added in the process of translation is raised.

Keywords: translation, translation studies, general theory of translation, intercultural communication, translation equivalence, problems of modern translation studies.

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ АВТОРСКОГО СТИЛЯ В ПЕРЕВОДЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ

Каххорова Шахноза Туракуловна НавГУ

Аннотация. Перевод художественного произведения - очень сложный процесс, перевести этот процесс как в оригинале невозможно, потому что в процессе перевода передаются не только слова с одного языка на другой, но и национальные особенности, смыслы, понятия. вводится национальность и т.д. При этом может меняться и авторская манера выражения. Например: сказали, что не было сказано, места, рассказанные с языка автора, переносятся на персонажей для повышения их эффективности и т. д. Это свидетельствует о воображении и мастерстве переводчика. Здесь сказано traductoria Tratoria, с научной точки зрения, переводное произведение — это произведение, воссозданное переводчиком, который имеет на него равные с автором права. Но возникает вопрос, что было упущено, а что добавлено в процессе перевода.

Ключевые слова. перевод, переводоведение, общая теория перевода, межкультурная коммуникация, эквивалентность перевода, проблемы современного переводоведения.

Tarjima - matni asl tilda talqin qilish va boshqa tilda mos ekvivalent yaratish, ya'ni bir tilda ifodalangan ma'no va mazmuni boshqa tilning uslubiy va grammatik imkoniyatlari orqali ifodalash. Tarjimaning paydo bo'lishi jamiyatda birinchi ko'p tilli odamlar guruhlari shakllangan paytda sodir bo'ldi. Shunday qilib, tarjima boshqa tildagi asl nusxaga qaratilgan lingvistik vositachilik deb hisoblanadi. Badiiy tarjimini baholashning asosiy mezoni nafaqat asl nusxaning semantik mazmunini, balki asarning umumiy uslubini ham saqlab qolishdir.

Asarning individual uslubida yozuvchining badiiy niyatiga mos ravishda birlashgan, ichki bog'langan va estetik jihatdan asosli lisoniy vositalar qo'llaniladi. Individual uslub tushunchasi o'ziga xos, tarixiy jihatdan aniqlangan, murakkab, lekin tuzilishi va ichki bog'langan uslubiy iboralar vositalari va shakllari tizimi bo'yicha birlashgan holda lingvistik tadqiqotlar nuqtai nazaridan badiiy adabiyotda boshlang'ich va asosiy hisoblanadi.

Har qanday yozuvchi nafaqat chet tilining tashuvchisi, balki milliy o'ziga xos madaniyat yaratuvchisi sifatida ham namoyon bo'ladi. U o'z asarlarini yaratayotgan zamonaviylik tilidan foydalanib, ona tilining lug'aviy tarkibi va grammatik xususiyatlarining turli vositalarini tanlaydi, birlashtiradi va o'z ijodiy g'oyalariga muvofiq birlashtiradi. Uslub yordamida yozuvchi asar mazmunini ijod orqali takrorlaydi. Syujet ijodkor shaxsiyatidan o'tib, yozuvchining individual uslubida badiiy o'ziga xoslikka ega bo'ladi. Demak, yozuvchining individual uslubi bilan bir qatorda adabiy asar uslubi ham bir butun sifatida idrok etilishi kerak.

Har qanday yozuvchining o'ziga xos ijodiy arsenaliga ega bo'lib, bu unga muallif o'z asarlarini yaratayotgan jamiyatning nutq xususiyatlari va imkoniyatlaridan mohirona foydalanish imkonini beradi. Ko'rinib turibdiki, ular o'z romanlarini yozishda boshqa tillarga tarjima qilish imkoniyatini ham hisobga olmaydilar. Muallif adabiy asar yaratishda asosiy e'tiborni ma'lum bir o'quvchi ommasiga, uning

psixologik idrokiga, madaniy darajasiga, tarixiy va ijtimoiy omillarga qaratadi va bir-biridan farq qilishi mumkin bo'lgan boshqa madaniy-ijtimoiy sharoitlarda uning asari qanday idrok etilishidan va dastlab qanday toifali insonlarga mo'ljallanganligi ham hisobga olinmaydi badiiy tarjima jarayonida.

Badiiy asarlarni tarjima qilishda ikki madaniyatning xususiyatlarini chuqur bilish zarur. Agar tilshunoslikda asosiy amr so'z emas, ma'no tarjimasini bo'lsa, muallif asarini sifatli tarjima qilish uchun hajmi va qiymati jihatidan lingvistik mahoratdan ancha yuqori bo'lgan ekstralingvistik bilim talab etiladi.

Adabiy asarlarni tarjima qilishda muayyan qiyinchiliklarni keltirib chiqaradigan bir qancha omillar mavjud:

- tashqi omillar: tilning grammatik tuzilmalaridagi farq, lug'at xususiyatlari, ayrim so'zlarning turli semantik ma'nolari va ohanglari.

- ichki omillar: tilning ichki mantig'i bilan bog'liq bo'lgan ma'noni uzatish xususiyatlaridagi farqlar.

- individual omillar: muallifning individual xususiyatlari, tasvirlash uslubi va uslubi, u tasvirlagan voqealar va personajlarga shaxsiy munosabati.

Masalan, Diana Setterfildning "O'n uchinchi ertak" asaridagi taqdimot uslubi uning yozuvining badiiy va romantik uslubiga to'liq mos keladi. Uning asarining matnini oson deb atab bo'lmaydi, lekin u juda chiroyli yozilgan. Romanda murakkab gaplar va iboralar mavjud, ammo asarda ishlatilgan iboralar sodda va bir ma'noli. Shuni ta'kidlash kerakki, Diana Setterfild o'z romanida asarning so'nggi sahifalarigacha syujet sirini saqlab qolish uchun sodda gaplardan va og'zaki sleglardan, shuningdek iboralardan juda mohirona foydalanadi. Chet tilidagi bu romanni rus tiliga tarjima qilinganda, barcha nuanslarini tarjimon e'tiborga olgan holda tarjima qilgan va bir xil effektga erisha olgan. Tanqidchilar rus tilidagi versiyani ko'rib chiqqach, u asl nusxadagi ma'no va syujetni to'la-to'kis o'zida aks etganini etirof etishgan o'zlarining ilmiy maqolalarida.

Tarjimada mobaynida muallifning individual uslubini saqlab qolinganligini ko'rib chiqamiz:

- [*Silence is not a natural environment for stories. They need words. Without them they grow pale, sicken and die. And then they haunt you. – Молчание не является естественной средой для историй. Историям нужны слова. Без них они блекнут, болеют и умирают, а потом их призраки начинают нас преследовать, не давая покоя.* - *Sukunat hikoyalar uchun tabiiy muhit emas. Ularga so'z kerak. Ularsiz ular oqarib, kasal bo'lib o'lishadi. Va keyin ular sizni ta'qib qilishadi*].

D. Setterfildning taqdimot xususiyatlari qisqa jummalarni tavsiflaydi. Tarjima paytida ularni to'liq saqlab bo'lmadi, asl nusxaning oxirgi ikki jumlasini bittaga birlashtirildi, chunki qisqa jummalarning mavjudligi rus tilidagi badiiy adabiyotda keng tarqalgan emas. Shuningdek, oxirgi gapning ikkinchi qismida tarjimon semantik rivojlanish usulidan foydalangan, ammo o'zbek tilidagi tarjima boshqa (tushunarsiz va mazmunsiz).

- [*Behind my writer's ghost, dark branches stretched naked across the darkening sky, and the flower beds were bare black soil. The glass was no protection against the chill; despite the gas fire, the room seemed filled with bleak despair.* - *Там, за лицом моего призрачного двойника, тянулись к темнеющему небу голые ветви деревьев*

и чернели пустые цветочные клумбы. Стекло не спасало от ощущения пронзительного холода, как не могло пламя газового обогревателя рассеять заполняющую комнату атмосферу унылой безысходности. - U yerda, mening arvothdek qo'shaloq yuzimning orqasida qorayib borayotgan osmon tomon cho'zilgan yalang'och daraxtlar shoxlari va bo'sh gulzorlar qorayib ketdi. Gaz isitgichining alangasi xonani to'ldirgan ma'yus umidsizlik muhitini tarqatib yubora olmaganidek, shisha ham sovuqni teshuvchi tuyg'udan qutqarmadi].

Aynan shu uslubda tarjima o'quvchi uchun imkon qadar tushunarli bo'lib, muallifning individual uslubi nafaqat saqlanib qoladi, balki "ma'yus" epitelar yordamida ko'rsatilayotgan tilda aniqroq ifodalanadi. Rus va o'zbek o'quvchisi uchun emotsional mazmun juda muhim, shuning uchun tarjimada leksema qo'shimchalari kiritilgan va shu tariqa inyeksiya effekti saqlanib qolgan. Ushbu misolda tarjimada ikkita asl jumlaning bittaga birikmasi ham ko'rsatilgan.

Biroq, uslubni etkazishda eng qiyin narsa - bu his qilish kerak bo'lgan va so'z bilan tasvirlab bo'lmaydigan narsa. Ba'zan muallif matni muhitini to'liq yetkazish uchun so'zma-so'zdan biroz chetga chiqishga to'g'ri keladi. Ana shu muhit badiiy asarning asosiy qadriyati bo'lib, uni yetkazish tarjimonning eng muhim vazifasidir. Asl ishning ushbu atmosferasini to'g'ri qo'lga kiritish uchun:

- tarjimani boshlashdan avval, diqqat qaratilayotgan asosiy fikrlarni tushunish, shuningdek, idrokning yaxlitligini olish uchun asarni to'liq o'qib chiqish maqsadga muvofiqdir.

- tarjima qilishda, birinchi navbatda, asarni to'g'ri idrok etish uchun zarur bo'lgan his-tuyg'ular va sezgi kerak.

- Agar biror parchani kamaytirib, noto'g'ri tushunishni his qilsangiz, noaniqlik, ya'ni so'z va iboralarning qo'shimcha ma'nolarini izlashingiz kerak, chunki chuqurlikka kirmasdan faqat yuzaki ma'noni idrok etish imkoniyati mavjud.

- har doim tarjima matnini asarning asosiy g'oyasi bilan taqqoslash kerak, bu yaxlit idrok va yuqori sifatli tarjimani kafolatlaydi.

Biroq, har qanday tarjimada barcha nuanslar va tafsilotlarni maksimal aniqlik bilan takrorlash mumkin emas, chunki:

1. Materialning bir qismini qayta yaratish mumkin emas.

2. Materialning bir qismi o'z shaklida emas, balki har xil turdagi transformatsiyalarda berilgan.

3. Asl nusxada bo'lmagan material keltiriladi.

Tarjimaning asosiy qiyinchiliklari shundaki, ko'pincha yozuvchi original asarda ishlatgan bir xil stilistik vosita va fikrni uzatishda bir nechta variantdan birini tanlash kerak. Ushbu tanlov bilan tarjimon har qanday holatda ham ma'no va atmosferani tushunishga e'tibor qaratadi.

Yuqorida aytilganlardan xulosa qilishimiz mumkinki, chet tilidagi asar tarjimasi adabiy asarning umumiy uslubi bilan bir qatorda alohida muallif uslubini ham saqlab qolish bilan chambarchas bog'liq. Muallifning o'zi qo'llagan stilistik vositalar o'quvchiga hissiy ta'sir ko'rsatadigan obrazlar tizimini yaratadi. Shunday qilib, tarjimonning o'zi ijodkor bo'lsagina yuqori sifatli tarjima qilish mumkin. Bunda tarjima muallifning madaniy qarashlari va badiiy uslublari tizimiga chuqur kirib borishga,

tasvirlarni asl tildan maqsadli tilga aylantirishning barcha mavjud usullaridan foydalanishga asoslanadi.

Adabiyotlar

1. Akhmedova M. M. Problems of translation in modern literature //Scientific perspective. – 2019. – №. 7.

2. Казакова Т.А. Художественный перевод. – Санкт-Петербург: МИР, 2019.

3. Комиссаров В.Н. Введение в переводоведение. – М.: ЭТС, 2020.

4. Katorova A. M. Literary translations and their role in the dialogue of the literatures of peoples at the present stage of development. Oriental Studies, no. 3 (43), 2019, pp. 552-560.

5. Саломов Г.Т. Таржима назарияси асослари. – Т., Ўқитувчи, 2017.